

NAGY LÁSZLÓ — AVAGY EGY KÖLTŐ DRÁMÁJA

BORI IMRE

I.

Nem Nagy László költészete, hanem a róla megjelent írások az ellentmondásosak, mikor magyarázni és jellemezni akarják, kitérve a részletekre is, ezt a költészetet. De egészen egyértelmű szinte valamennyi róla szóló kritika és tanulmány, ha költészetének értékéről nyilatkoznak. A legrangosabb alkotónak kijáró hangon szólnak róla, fenntartások nélkül szinte, elsősorban költészeti vonatkozásait illetően.

A legcsodálatosabb írói pályák egyikét szemlélhetjük ebből a szempontból. 1947 táján csak meg kellett szólalnia, hogy azután a „mindig feljebb” oly beszédesen működő elve alapján, alig húszévesen a magyar Parnasszus ormán lássa a kritika. Az a költő, ő, akit egy Déry Tibor fedezett fel izgatott örömmel, akit egy Németh László méltatott, s akit a társadalmi elismerés Kossuth-díja koszorúzott. Petőfi optimizmusa álmodhatta a népi tehetség útját ilyenek egykoron, s itt már érvényét veszítetten vetődött fel a népi tehetség elkallódásának XIX. századi nagy élménye, a „Bolond Istók életsors”, hiszen az az önéletrajzi vázlat, amelyet a nyilvánosság elé lépő költő „beköszöntőül” versei elé tett, „szüzséjében” is példázhatta a megváltozott idők szellemét. Mintha az egész korszak arra fogott volna össze, hogy csak előnyeivel kínálja meg fiait: dagadó vitorlákat röpíthetett a jelképes tavaszi szél, amely egy új „népek tavaszának” ígérete volt. Ha Csokonai helyzetképét nem számítjuk, akkor a népmesék mechanizmusa szellemében azt kell mondanunk, hogy a magyar irodalomnak ez a harmadik „petőfies” nekifutása ígerte az igazi diadalt, s hozta meg a magyar költészetnek harmadik népies periódusát is, a „legújabb népiességet” — életnek és irodalomnak összhangjaként, valóságosan is azt, ami addig csak álom lehetett és kivételes erőfeszítés realizálhatott, anélkül, hogy általános érvénnyel bírt volna. Nagy Lászlónak és társainak esetében az általános érvény mozzanata áll előtérben, a „népiesség” konzekvenciáival egyetemben mind a társadalmi élet és szemlélet, mind pedig az irodalmi gyakorlat síkján.

A költői pályának a zökkenőmentessége s azonossága a kor népieségének görbéjével azonban mégis problematikus, s ma már követelőbben merül fel a kérdés: valóban előnyeivel kínálta-e meg az a korszak az induló költőket, s kiegyenlíthető-e a költői pálya a költészet vonalával, s a gyanúperrel összhangban, az „előre”, a „mindig feljebb”

nem jelenti-e egyszersem a „hátrát” is, a sima felszín és az örvénylőbb mélységek ellentéteiként?

Mielőtt azonban Nagy László költészete kapcsán a kérdésfeltevésünkből eredő problémákat felvetnénk, a pályakép egyenes vonalát hirdető kritikákat kell szemügyre vennünk a „költő és a köztudat” vonatkozásaiban, hogy ezzel egyúttal a költőnek irodalomtörténeti képét is felidézzük.

A nagy költészetnek igénye és követelménye korparancs volt 1947—48 táján. Lengyel Balázs, megírva könyvét az új magyar líráról, könyvének utolsó fejezetében, melyben az akkor fiatal költészetéről beszélt (többek között Pilinszky János, Rába György, Nemes Nagy Ágnes, Benjámin László nevét emlegetve), a „nagy költészetet” kérte számon, az „igazi költői szerepet”, s arra a kérdésre várta a feleletet, hogy melyik nemzedék fogja „a korszak nagy mondanivalóinak megfelelő nagy költészetet” megteremteni. Könyve lezárásának idején már olvashatta Nagy László vallomását: „A verseket nem játékból, hanem a kínlódások nehézségeiben írtam. Felelősséggel. A felszabadulás után szinte napi táplálékomból lett a versírás. Friss levegőt szívtam magamba, és örültem, hogy kifújhatom”.

Sótér Istvánnak ugyancsak 1948-as próféciója a Négy nemzedék című tanulmányában, ha nem is név szerint, de „költői képletként” már a magyar irodalom új, „negyvennyolcas” nemzedékének felléptét hirdeti, a „konkrét ihlet” költőit várja, s mondja: „Talán könnyelműség nélkül jósolhatjuk meg az epikai hajlam eddigénél is erősebb feleledését az egész magyar költészet területén” — még „négy nemzedékről” beszélve, de már egy ötödikkal a sarkában, amely ezt a kritikusi jóslatot egészen Petőfiék modorában beteljesíti majd. Sótér a költői őszinteség kritériumával vizsgálta a négy költői nemzedék eredményeit, mondván: „Ami régi benne: elnyerte már sommázását — s ami új: még nem tört föl elegendő bőséggel”, ám ő is optimista; „A magyar líra jövője egykönnyen válhatik még a múltjánál is tündöklőbbé. Élén és derekán erejük teljében álló tehetségek állnak, akiktől még annyi meglepetést, eddigi eredményeiket akár felül is múló, új kezdeményezést várhatunk. S mögöttük, a feltörő új sorok, elfogulatlan, konkrét ihletükkel: mindez oly biztónak ígéri a jövőt”.

Nagy László is, akárcsak többi társa, egy így várt költészeti eszmény tehetetelével átitatott közhangulatban szólalt meg, s úgy, hogy ettől a pillanattól kezdve számon tartották. Darvas József például az Írószövetség közgyűlésén az „egyéni írói arcok kibontakozásának” a példájaként emlegeti Simon Istvánnal, Csoóri Sándorral, Jobbágy Károllyal együtt, s ugyanő, beszámolója egy másik szakaszában, Ballada című verse kapcsán meg is rója, mert e versben annak a költeménynek a típusát látta, amely „dekadens pesszimizmust vagy az öncélú formajátékot” tükrözi, jelezve az irodalompolitika zordabb követelményeit is.

1954-ben is fiatal költőként emlegetik tehát. Pándi Pál szerint „rangos név a Nagy Lászlóé az új magyar költészetben”, s így méltatja: „A legjobbak között tartjuk számon. Már indulásakor figyelmet ébresztett: friss és üde hangja, egyéni látása, népi ízekkel gazdag stílusa erősen megkülönböztették verseit a fordulat éve táján jelentkező fiatal kommunista költők még gyakran egyhangú kórusában. Oly különbözősége volt ez, ami a nagyraemléltetés, az erős egyéniség jele... Nagy László

az egyike volt az elsőeknek, akik a népi demokratikus ország újszerű témáit énekelték meg, akik a polgári esztétizmus terhei nélkül álltak szívvel-lélekkel — és tollal a szocializmus, a szocialista irodalom oldalára... Friss szemlélet, az új élet nagykedvű szeretete sugárzik ezekből a költeményekből — a faluról, a parasztságból jött költő népi atmoszférájában...”

Ekkor fedezi fel Déry Tibor is, megírva „tiszteletteljes, gyöngéd üdvözlését egy fiatal költő címére”. A *Nap jegyese* című kötet versei hódították meg, s „a fiatal szívnek búbájosan játszó fényeit” emlegeti elragadtatásában. Vallatja a költőt az élettel szembeni általános magatartásáról, mi a véleménye a halálról, az erkölcsről, az emberi értelemről, idézi a szerelemre talált költői szavakat, az anyaságnak, a tavasznak szentelt versszakokat, érdeklődik a költő jövő-képzete iránt, majd így zárja rövid méltatását: „Kell-e külön politikai jelző ennek a költészetnek a jellemzésére? S ha még megemlítem e kötetnek azt a rendkívül ritka erényét, hogy — más fiatal költőkkel ellentétben — itt a szép idézetnél mindig szebb tud lenni a vers egésze? Ne mulasszunk el a figyelmeztetést: itt a szerénység megható csendjében alighanem egy nagy mű készül”.

E „nagy mű” várásának jegye azután éveken át kíséri Nagy László költői útját, még akkor is, amikor több társával egyetemben „valaha szocialista költő volt” minősítésben részesül. „Ismeretes — írta Szabolcsi Miklós —, hogy az 1956 előtti helyzet bonyolultsága igen tehetséges költőink egy csoportjánál mélységes pesszimizmusban, életérzésük elkomorulásában mutatkozott meg. E költők, most már, legújabb verseikben ismét keresik a közösséggel, sőt a szocialista renddel való azonososság kifejezésének módját...” S kíséri a kritika becsülése is: „igazi nagynak” tartják, akik róla szólnak. „Nagyra nőtt művésznek” nevezik, „nemzedéke kiugróan nagyhatású tagjának”, „jellegzetesen a mi korunk költőjének”, annak, aki társaival együtt „hatalmas robbanást okozott az elmúlt évek költészetében”, vagy megszorítással „egészében tiszteletre méltó költői munkásságát” méltatják, azok közé sorozzák, „akiknél a korszak dilemmái intenzíven tükröződnek”. Czine Mihály egyik méltatását így kezdi: „Akik majd az új magyar vers történetét írják, Nagy László költészeténél különös örömmel időzhetnek. Honnan vette pompás képeit, fájdalmas ragyogását és modern, régi századok ízeit is őrző ritmusát?” A legsommásabb azonban Fülöp László Nagy László költői helyének minősítésében és kijelölésében: „A felszabadulás után indult költőnemzedék egyik legígéretesebb tehetsége volt Nagy László, — művészi eredményei alapján pedig ez idő szerint mai líránk legnagyobbjai közt van a helye”. Illés Lajos szerint „Nagy László költői munkássága jelentős, nagy értékeket hozott létre, de ugyanakkor sok ellentmondást, problémát rejt magában”.

A kérdések körülötte, a kritikai vélemények zömének megállapodottsága ellenére is, nyitottak, mint ahogy költői nagysága is problematikus, függetlenül attól, hogy valóban nagynak és jelentősnek minősül. Misztifikációvá váló igazságok hangzanak el róla versei barátainak és a tőle idegenkedőknek az ajkáról, lassan „fantommá válik”, s költészete valósága helyett az olvasó a költő virtuális képzetével ismerkedhetik. Természetesen nem kivétel ezen a téren: nemzedéke más tagjai is fantom-arcukkal néznek ránk. Annál érdekesebbnek látszik

e virtualitás kódén áthatolva megkeresni a költőt, meghallgatni verseit, kitapogatni igazabbnak látszó arányait s így keresni meg helyét a mai magyar költészet mappáján — belső növésterve és a modern költészet törekvései összhangjában, illetve egymással feleselő disszonanciájában. Hitünk szerint e kettő szembesítése Nagy László költészete felé a „járható utak” közé tartozik, s tanulságos lehet mind a Nagy László költészetét vizsgálóknak, mind a magyar költészet alakulását figyelők szempontjából.

II.

Nagy László fellépte, ha nem is olyan karakterisztikus, mint az 1920 után indulóké volt, irodalom-szociológiai szempontból mégis figyelemreméltó, s az immár hagyományos képletnek sajátos variánsát jelentheti. Nem volt östehetség, de paraszti származása, szegénységének ténye volt az ajánlólevele, annál is inkább, mert olyan korszak elé állt verses tarsolyával, amelyet (ellentétben az egykori babitsi állásponttal) szenvedélyesen érdekelt nemcsak a „mit hoztál?”, hanem a „honnan jöttél?” kérdése is. Nagy László beköszöntőként megírt önéletrajzi vázlata, társadalmi közegének üzeneteivel, így jelölte ki eleve a helyét, s így mutatott élményvilága alapvonásaira, de színező, értelmező technikájára is, amellyel a nyers élettényeket, már élményként, az irodalmi érdekesség szférájába emeli majd.

Költészetének szociológiai meghatározása is tehát prózai vallomása — nemcsak általános érvénnyel bírónak, hanem mindenekelőtt a részleteket illetően, melyek a versek mikrokozmoszát érintik majd, képanyagára és értelmezései körének sugarára érvényes módon:

„1925-ben születtem Felsőiskázom, Veszprém megyében. Apám földműves. Testvérek négyen vagyunk. Két nővérem van, mind a kettő eladó. Nagyon szeretném, ha férjhez mennének. Ugyanis sok baj van velük éppen azért, mert lánynak születtek. Az öcsém tizenegy évvel a húgom után született, de semmi látszatát sem kelti annak, hogy kései gyerek. Sőt apám minden kurázsiját éppenúgy örökölte, mint én.

Apám mindig arra törekedett, hogy földet szerezzen magának. Első vállalkozása balul ütött ki. 1924-ben gróf Apponyi eladta az ottani birtokát. Mink is vettünk öt holdat. Kifizetni azonban nem tudtuk, az elkövetkező gazdasági válság miatt. Ennek következményeképpen húsz éven keresztül fulladoztunk az adósságokban, mert kamatot mindig csak fizetni kellett.

A polgári iskola három osztályát magánúton végeztem. 1941-ben kerültem a pápai Református Kollégium kereskedelmi iskolájába. Ez úgy volt lehetséges, hogy anyai nagyanyám kilenc unokájával beköltözött Páparra. Mivel általában jó tanulók voltunk, az otthoniaknak csak az élelmet kellett beszállítani. Azonban ez is nagy nehézségekkel járt, különösen télen. Ilyenkor még éhesebbek voltunk, mint máskor. Egy szobánk volt, két ágyban öten háltunk...”

A „népi tehetség” útját járja, melynek becsületét már a harmincas években kivívta a népiesek mozgalma, s Nagy Lászlónak nemcsak kétségtelen előnyeit, hanem tehertételeit is vállalnia kellett, hiszen így egy már szinte eleve meghatározott költői képletet kényszerült magáévá

tenni: a népies költőét. A népiesség pedig nemcsak költői hagyomány volt, az iskolában tanult Petőfi és Arany János vers-világa, hanem élő valóság is, már irodalompolitikailag meghatározott és hirdetett követelmény. A fiatal költő tehát nem szűz területre léphetett, hanem a megkötöttségekre, amelyek mintegy eleve megszabták és kész sémák-ként kínálták azokat a költői szituációkat, amelyek szinte Petőfi óta készültek. Nagy László sem a kialakítás, a létrehozás, a felfedezés költői örömeivel ismerkedhetett, hanem a betöltés feladatával, már-már a szerepével. Látszólag mi sem volt könnyebb ennél az életnek olyan emlékével a költő idegeiben, mint amilyenek Nagy Lászlóé voltak ön-életrajza vallomása szerint. A költői élet, ennek az életnek az emléksanyaga és a felkínált költői szerep és feladatok szerencsés találkozásának látszott az ő megszólalása is. Csak évekkel később derül majd ki, hogy a költő választása mégsem a zökkenőmentesebb és egyenesebb útra esett, hogy a sima felszín látszata alatt életnek és irodalomnak szövevényes és ellentmondások szikráit kipattanító viszonyai lapulnak, hogy a Petőfi boldog harmóniáját megidéző pillanat méhében társadalmi viharok szunnyadnak és költői problémák rejtőznek. Majdnem az életpálya eddig egész vonalát kitöltő, konfliktusait szülő mozzanata ez Nagy László költőiségének és költői választásának. Megszabja majd élményei természetét s hangolja tragikusra állásfoglalásait, a vers belső síkjain pedig a formai képzés intenzitását veti majd fel — eltávolítva a költőt a népiesnek klasszikus értelmezésétől.

Mert nem a kezdő költők petőfies szakaszáról van szó, amikor a háború után fellépő költőknél Petőfit és a nevével összeforrt népiesség törekvéseit emlegetjük. Pályaképeket meghatározó választás kérdése ez, költői sorsokat elhatározó döntése, ösztönös világképi vallomása, függetlenül attól, hogy Nagy László esetében is a kezdő költő hangpróbáit figyelhetjük. Itt már törvényszerűségről van szó, mely általánosabb érvennyel bír. Arról, hogy egy ifjú nemzedék a magyar költészet lehetséges útjai közül melyikre lép, milyen eredményeket visz tovább, de arról is, hogy választásával milyen akadályoknak siet elébe, milyen problémákat kényszerül majd legyőzni, rögzös lesz-e az út vagy aránylag sima és egyenes vonalú.

Nagy László „választása” spontán volt, amikor képanyagában a falu életének részleteit, hangjában a népiesség harmonia-világát írta a versekbe. Ám a korszak, amelyben fellépett, sajátos akusztikájából következzék, hogy ez a spontán megnyilatkozás a tudatosság vonásait kaphatta meg, mintha élet és irodalom arra fogott volna össze, hogy száz év után valóban a Petőfi világot vigye diadalra. S csak első pillanatra tűnik meghökkentőnek Németh László megállapítása, hogy Nagy László „népiessége, éppúgy mint kortársaié, nem a paraszttársadalom reprezentálása a költészetben, mint a mi kortársainké volt, inkább a nyelv ősi, közösségi emlékeinek az ébrentartása a népi ritmusban, fordulatokon át...” Németh László vizsgálódó tekintete ugyancsak a „magyar vers útját” figyelte, de mégis arra kényszerült, hogy a felfedezett ellentmondásokról is hírt adjon, melyek egy költészet kínálta látszatok és az ebben a költészetben rejlő valóság között feszülnek. Nagy László spontán megnyilatkozásai éppen ezért a nem tudás ártatlanságának a hamvát hordják magukon, s évek telnek majd el, míg a költő ennek

problematikusságára ráébred s tudatosan kezdi keresni költői világa relációit s kiteljesíteni az ott felfedezett lehetőségeket. Nyilván nem az élet ún. nem ismeretére kell gondolnunk, ha a spontaneitás és nem tudás kapcsolatát emlegetjük. Éppen a versek tanúskodnak arról, hogy Nagy László ismerete mennyire anyagszerű, reális, az objektív valóságnak mennyi tárgyi eleme áll rendelkezésére. De ezt az „anyagismeretet” nem kíséri világképpé szerveződés, intellektusát nem tudja munkába fogni, s elsősorban ösztönösségére támaszkodhat, amikor verset ír. Így merül fel költészete első nagyobb szakasza kaposán nemcsak a népiesség „harmadik hullámának” problematikusága általában, de a népiességen belül az is, hogy Nagy László költői megvalósulásai a népiességet milyen magasan és milyen szögben metszik. Egyik kulskérdése ez a legújabb magyar irodalomról alkotható szemléleteknek, s ez Nagy László esetében így összegezhető: a népiesség megvalósított változata Nagy László költői problémáját nem segítette megragadni, mert a költészetben nem a társadalmi életforma, hanem világképi vonatkozásai a döntőbbek. Még akkor is, amikor a társadalmi vonatkozások oly intenzíven vannak jelen, mint a fiatal Nagy László esetében, akinél a konkrét társadalmi élmények a világlélmény fogalmával már-már kiegyenlítődnek.

III.

Pályaképét problematikusnak látja a szemlélő, s egyelőre azzal kell megelégedni, amit abból maga a költő kínált fel, amikor publikálta a nyilvánosság elé lépését megelőző verseit is. Amilyen örömmel kell fogadnunk gesztusát, annyira problematikusán is kell viszonyulni hozzá, mert nyilvánvalóan ezek a korai versek már ártéltelmezetten kerültek az olvasó elé, hiszen az érett költő valószínűleg nem állt ellent a megjobbítás csábításainak, s így akaratlanul is átképezte ifjúkori líráját. A kép egységesebb lehet róla ezáltal, ám a kétségtelen nyereség mellett a kritikus veszteségein kesereghet, függetlenül attól, hogy „ily módon tíz év múltán a történeti fellépést és indulást jelző első kötetének: a *Tűnj el fájásnak* (1949) törzsanyaga elé egy új, addig jórészt ismeretlen pályaszakasz termése került” (Illés Lajos). Költői alakulásának sok mozzanata marad tehát homályban éppen a javítások, átdolgozások miatt. Nem a költő jogáról, hanem a kritikus veszteségéről van tehát szó, mert a kétszeri indulás kínálta tapasztalatokról kell lemondania, aminek következtében e pályaszakasz rajza a kelleténél nagyobb mértékben lesz fenntartásokkal terhes is.

Költői indulásának alapvető jellegzetességében azonban így sem kell kételkednünk: azon a spontán költőiség bája van, a természetes megnyilatkozásnak olyan foka, melyet egy költői szerepére készülődő fiatalember el tud érni, már-már a versírás ténye ellenére is, s melyet majd hosszás kísérletezés után kell újból megtalálnia.

Formaválasztása természetesen lesz népies és vele a narratív, elbeszélő vers világa jelenik meg, melyet a dalforma tisztább képlete itt-ott színez csupán. Eseményekkel van tele világa — a gyermek-kornak még egészen friss élményei, a háború utolsó évének történései, a világban forgolódo fiatalember tapasztalatai mind-mind ihletői. Ezek

a források természetesen egy nagyobb erejű és ambíciójú költészetet táplálni nem tudtak, de elegendőek voltak, hogy Nagy László első felfedezéseit a költészet terén megtegye, világa alapjait lerakja s költőként megmutatkozzék. Kicsi a világ körülötte s még ebben élesen elkülönül az, amit költőként meglát belőle és amit költőileg értékesíteni tud. Nagy László népies vonásai inkább az elsöre, eredeti költői hajlama a második felé mutat. Ifjúkori költészetének alapvető kettőssége született meg ebből. A részletek élettényszerűsége, életből ellesett volta a népiesség életképszerűségét hordozta, hiszen az esemény sejtelve állandóan adva van — adja meg a verseken végighúzódó egyik jellegzetességet, míg költői természetének szintetikus látása jelzi a másikat, a bűvópatak módjára el-eltűnőt, mely költészete legutóbbi fejleményeként látszik kiteljesedni, immár szabadon befutva a verset.

Kezdetben ezek az események titokzatosabb köntösben jelennek meg, mágikus voltuk látszik, anélkül azonban, hogy a költő a mágia lehetőségén inszisztálna. Jeleket lát, tüneteket, hangulatokat, az életbe beavatkozó hatalmak munkáját, bár oksági viszonyokat nem tud feltételezni:

A Hold égre lábol,
fellegekbe gázol,
fénye lüggő, gyilkol
rózsákat orcámról.

Holtak felkelőben,
lengnek lepedősen,
virágról virágra
lépnek vakmerően.

Mindegyik csontvázon
fehérített vászon,
az élön csak rongy lóg,
bárkivel komázzon...

(Holtak felkelőben)

A jeleket, a világnak rosszat hozó üstökös csóvája vonul át egén:

Üstökös tündököl,
hallik suhogása,
vérhörpülő fejét
hajtja vértócsákra.

(Üstökös tündököl)

A „balszerencse panipája” is a jelekkel terhes időket hirdeti, mely „ránknyerít, közénk települ”, s ezt hirdeti az ugyancsak jósjeleket küldő alkonyi ég is rőt vörösével („Napnyugaton az ég csupa vér, piros tenger hegytetőig ér...” Félelmes alkonyat), hogy végül megjelenjék a háború képzete mind titokzatos vonásaival, mind pedig konkrétumainak kényszerítő erejével:

Az égbolt sikolt: rátokszakadok,
a föld meginog: széthasadozok,
jajgat a kő is: közelítenek

csikorgó csontu páncélistenek.
Az asszony szája lázzal cserepes,
ölbeli gyerek didiket keres,
rívó leányok, megritkult család
lesik topogva a nap hajnalát.

— — — — —
Az utcán én vagyok csak vakmerő,
a férfiakkal tele a mező,
ott óbégatnak hogy: idesanyám!
Gyámoltalanok, kell nekik a gyám,
s a lécketrebben ég a kicsikó,
jászol tüzébe vicsorit a ló,
lángok közé a tehén borjazik,
szénfeketére ökrök sülnek itt —

(Lánglakodalom)

Nagy László otthonosan az ilyen jelek között mozog legbiztosabban. Transzponálni még nem tudja ebbe a látássíkba a megénekelésre kész-
tető élményeket, de ha azok realitásokként, élettényekként megragad-
hatók, a versben is megjelennek, s néhány olyan versére is akadunk e
pályaszakasz termésében, amelyekben kísérletet tesz az általánosításnak
előhívott jellegű megvalósítására is, azoknak a sugallatoknak engedel-
meskedve, amelyek az események íródeákja pózától térítenék el. A
Zápor után című, önmagában igénytelen, verse példázhatja ezt. Az
első két szakasz konvencionális részletei után a harmadikban a „má-
gikus nagyítás” irracionelizmusába emeli a részletet, s csalja ki vele,
hacsak egy pillanatra is, a költőiséget:

Piros tükör a háztető,
aranyfüst égre lebegő,
zöld vesszőkön esőszemek
csimpaszkodva merengenek.

A sudár fán csörgő szarka
tüske-féskét igazgatja,
kiskutya a füvet eszi,
kifordulnak kis fülei.

Fölfújódva kukorékol,
a vén kakas toporzékol,
cifra lába nyírfa ága,
feje tulipán virága.

Képződő versvilágában többre nem is futhatja — nem erejéből, hanem
a versfelfogásból következően, amelyben a képzelet asszociatív mun-
kájának, tehát a költői kreációnak, a világ jelenségei felfedezésének
alig jut szerep. Nem lesz véletlen, hogy hosszú ideig elsősorban a rit-
mika, a versforma megoldásaiban, bátrabb használatában mutatkozik ez
meg, s ritkábban a kép-síkokban, s a lehető legritkábban futja erejéből,
hogy a vers egészét is kitöltse vele, mint a Márta és Mária címűben:

Márta szorgalmas
nap-tépő ordas,
Mária lehajló
homloka ordas...

kezdi a verset s diadallal fejezi is be:

Márta szeliden
simítja ingem,
Mária ököllei
üti a szívem.

Nem lesz véletlen, hogy a dalszerűbb versei között találjuk a legtöbb ép, teljes költeményt, a lírai szövésűbbet, az emelkedett, az esztétikumot ostromlót, és a részletezést, leírást megengedő genreképszerű versekben a legkevesebbet, esetleg felvillanó részleteket csupán.

Nyilvánvalóan e pályaszakasz költeményeiben a küzdelem a vers két világa között folytonos Nagy László esetében, anélkül azonban, hogy egyik is diadalmaskodni tudna, bár a narratív versek oldalára volt költészete billenőben: olvasmányaiból kiszűrhető mintái, a napi irodalmi termésként elébe kerülő költemények példái, az irodalomról hallottak, amelyek 1948 táján már határozott irodalompolitikai követelményként üzentek, nemkülönben pedig a maga statikus világképe, naturális tapasztalati köre mind a versképzés hagyományos, felszínibb vonatkozásokat kedvelő módjának elhatalmasodását támogatták. Ezzel párhuzamosan szorultak eredetibb természetének hatásai és intenciói vissza, hogy majd csak több mint egy évtized múltán nyiljon rés számukra a vers egésze felé is. „Népies” és „népi” látás küzdelme ez, s a költő hagyja magát sodortatni — termése egyenlenségei, a kétféle „vers-nem” megléte és időnkénti felülkerekedése ezt bizonyítja.

„Két világa” van tehát Nagy Lászlónak, s ez a kettősség oly sokáig jellemzi majd pályáját. Az egyiket a „tündérkedés” világának lehetne nevezni. Az én szívem című verséből vett szóval, mely egyúttal képzetében a költészet egyik megjelenési formája is. Nem véletlen, hogy 1962-ben, amikor Garcia Lorca-t akarja jellemezni Kis krónika a fordításról című írásában, a jóság, szépség, hallatlan költői merészség, tűz jelzősorában utolsóként a tündérkedést emlegeti. Felmerül azonban a kérdés: lehetséges-e ennek a „tündérkedésnek” a megvalósítása, költői realizációja abban a világlátási rendszerben, amely a fiatal Nagy László sajátja, vagy a félmegoldások kínálják csak magukat. A versek mellett tanúskodnak, hogy a költőnek nem sikerült intellektuális vonatkozásokban aktív viszonyba kerülni a világgal, bár állandó és nem szűnő törekvése, hogy helyzetét meghatározza, szenvedélyesen kutatja, hogy ki is ő, hol a helye a világban és vizsgálni akarja, milyen is a világ. Az intellektus görcse azonban félúton rendszerint megállítja eszmélkedésében, a statikus viszonylatok köréből nem tud kitörni. Éppen ezért nem a vizsgálódás, a keresés, az értelmezés szenvedélye hajtja, hanem a látó-közlő magatartásából eredő konstatáló tudat irányítja: érzelmeséget tud akkor is felmutatni csupán, amikor lázairól akar beszélni. Hídegebb és higgadtabb a lény, mint hogy az, amit Vér és must című versében a „lélek borzongásának” nevez, versihető és versképző mozzanatként megjelenhetne. Mintha az „elzárt mennyország” lenne az, amit deklarativén tud csak megfogalmazni:

lázasodva nézek a világba,
sárga rétre, hol isten bólingat...

Másik versében a „földi a bölcső, égi a baba” sora jelzi, hogy folytonosan nyomoz a verséből kiáltó lány után, s csak nagy ritkán tetszik ki, hogy a meglátottból a látomásig el tud jutni, a verset behálózó, a versbe felszívódó képzeteket megragadva. Közölni tud ilyenkor is:

láttam egy angyalt fön­n a dombon
tüskés akácosban megkötözve...

(Az angyal és a kutyák)

De nem tudja a deklaráción túl versbe vinni azt sem, amit „jajgattató szerelemnek” nevez (Jég alatt égő vérfolt), mintha lényétől idegen lenne a lélek borzongása, hiába énekel róla:

A világban: üvegkoporsóban
borzongok, hideg bort iszom...

(Üvegkoporsóban)

Az életérzés jelzése marad pusztán az, aminek a verset be kellene töltenie, fragmentum, s nem lesz elvvé:

ellöktek engem tüzes angyalok,
terítettek fagyra, veszendőbe
lélektelen nagy kopár mezőre...

(Téli látomás)

Személyességén törik meg a vers, a világnak azon a bizonyos „kis körének” kérdésén, amelyből költészetét építette. Az Én-líra kezdetlegesebb válfajait mutató versek jelzik, hogy a költő egyénisége a felszíni relációkig tudott csak elmerészkedni: az apró, hétköznapi élettényekig, jelenségekig, leginkább a tájelemekig, de ezeket nem tudta olyan fontossággal felruházni, hogy az objektívizáció finomabb megvalósulásait is elérné, s a versből a költészeti többletet kiugratni nem tudja. Nem tud a világ elé állni a költői személytelenség magatartásával, holott azok a versei, amelyek egy ilyen viszonyulást revelálnak, a költő egyéniséget erejében, a képzeletet munkában, a mitológiát születőben láttatják, sorra előhíva a modern vers kellékeit. A vers világának a köre ilyenkor rendszerint kiszélesedik és jelentése univerzálisabbá válik, az élettények elemi ereje kezdi sodorni a mélybe pillantót, a „világ kezd beszélni” önnön hatásaival:

Szoknyájuk fekete harang
őszi szélben,
ordítanak a házfalak
hófehéren.

Mért meszelnek, gyászmenyecskék,
mire várnak?
Holt katonák csontján szelek
tamburáznak.

Uruk helyett hóbika jön
hamarabban,
Homlokától falról a mész
mind lepattan...

(Meszelő gyászmenyecskék)

Föl-fölszárnyaló és visszazuhanó költőiség, a megkötöttségeitől elszakadni nem tudó képzelet, a pányvázott asszociációk nekifutásai és megállásai egy tragikus, s fordított költő-Anteuszt idéznek, ki nem ama bizonyos „földtől” kapja az erejét, hanem a költői képzelet „egétől”. A Poklok tinója című versének emelkedő-zuhanó iránya éppen ezért általánosabb és Nagy László költészetének e korszakát oly jól jellemző erővel bír. Kiindulási pontja az élettényeknek, a realitásoknak egészen kis sugarú köre, néhány konkrét „falusi” elem, amelyből a képzelet magasabb és tágasabb horizontú képekbe lendül, ahonnan, mert nem tudja tartani a szárnyalást, alább zuhan, hogy a vers végén ismét a magasba próbáljon, de most már szárnyaszegettebben, lendülni:

Négykézláb mászó gyerekek
eszik a port, a szemetet,
tejeskukorica, édes tej helyett,
malomkeréken hintázik a nap,
tüzesen megfészkesedett,
a küllők sírva elpenegnek,
sülnek a kövek,
habbal pezsegve valahol
ringnak-rengenek,
lefröcskölnek a partokat
kövér tengerek...

A költői nekifutás legmagasabb pontja volt ez, ahonnan meredeken van zuhanóban:

Kéz kaszapengét ne csengess,
ne köszörülj már...

hogy a záróképben ismét lendületet vegyen:

jajgatunk, mert hátunk se tud
habosodni már,
szép gerincek összeborulnak,
csörömpölnek, mint a sárga
kukoricaszár.

Bátortalan Ikarusz (*Arcal a tengernek* című gyűjteményes kötete rajzainak állandóan felbukkanó szárnyas emberei) próbálgatja itt szárnyait s még inkább realitásának vonzóerejét: áttörheti-e.

Igen tanulságos ebből a szempontból e pályaszakasz verseit áttekinteni, s keresni a képzelet szárnyalásának jeleit, annak az igénynek a szívdobbanásait, amelyek Nagy László költészetét modern jegyekben mutatják meg. A változatok, stilizálásának válfajai költői lehetőségeit is tartalmazzák. Rítus-émlékeket felidéző, köszöntő, bőséget kívánó, adománykérő versek hangulatát előcsaló a korai Adjon isten című verse:

Adjon az Isten
szerencsét,
szerelmet, forró
kemencét,
üres vékamba

gabonát,
árva kezembe
parolát...

A szokványos modort a kép erejével áttörő pillanata az Üstökös tündököl harmadik szakasza:

Pirosra dagadnak
zöld vesszón a bimbók,
korhadt fán véresre
megérnek a ringlók...

A magyar vers ódonabb hangütéseit, ritkább ritmusát idézi a Csokonai A reményhez című versének képzetét előhívó Itthon vagyok:

Csipős szélben jöttem,
bolond idő volt,
A Somló-hegy ködben
hóval villogott.

Zúgott szálas erdő
ibolyák fölött,
vadvizekben felhő,
bibic fürödött...

Ifjúkori költészetének egyik mintadarabja ez a vers, harmonikus és egész, a maga módján költői telitalálata. A Május hava című költeményében a népies vers epikus áradását egyetlen szakasz „merészebb” képzelet-villanása emeli meg:

Harmat-szemekkel égbe lát
a rét, a fű ágaskodik,
a lányok itt fölrántanak
a féltett szoknyát szívükig...

Hogy nyomban a rákövetkező versben két sor fussa meg a képzelet röppályáját — most a szubtilitás vonatkozásaiban:

homlokomra holdat karcol
a gilice lába.

(Pünkösdi hajnal)

De már erőtlenebb, amikor mitológiát akar teremteni Szent László és a fehér angyal képzetének bevonásával A meggyfa alatt című versében. A pillanat varázsának éneke akart lenni ez a vers, misztikus áhitat kifejezőjévé, anélkül, hogy ez valóban sikerült volna is a költőnek. Mint ahogy nem sikerült a nyár mítoszát megragadnia A szomorú ökrök című versben, függetlenül attól, hogy két versszaka nagytársai erővel már teljesebbek:

Nem bömbölnek liliom-üszökre,
bendőjükben a víz dübörögve
ringatózik, mint a tengerek.

Legelőre cammognak vasárnap,
szarkaláb és ménta között járnak,
alkonyatkor szájuk trombita...

A gyöngykakas felnikoltoz c. versének öntudatlan lorcai vonatkozása bír érdekléssel:

A fűszál is elszunnyad már,
csörömpölve jár a zsandár,
csupa szíjj a válla, álla,
fölszagal a holdvilágba.

Fel-feltűnnek öntudatlan szürrealista megoldásai — sajnos — pusztán egy-egy kép erejéig, mint az Ezüst lapály József Attilát idéző versében:

pici hasak, fehér ostyák
holdvilágban tündökölnék.

Azután mindinkább a mitológia felé tájékozódik, anélkül persze, hogy a mitológikus látás konzekvenciáit le tudná vonni. A Január királya az első komolyabb kísérlete, hogy az alaptermészetében rejtőző és még fel nem fedezett mitológikus-szintetikus látást költőileg érvényesítse. Ám itt sem tud következetes maradni a vers belső világához. Érzelgősség, tehát a személyesnek egy egészen felszíni megnyilatkozási formája, uralja a verset, a mitológia objektívizációjának ellenében:

Havas erdőből jön halálosan,
nagy vadkanja az Uristennek,
jégagyara sérti a holdat,
mázsás heréi összerengnek...

Legjobb versszaka ez, mint ahogy nem ép, nem teljes vers a Csodafiú-szarvas sem, amelyben a magára vonatkoztató mozdulat nyomán zavarodik meg a vers harmóniája. Az első két ízzel teli szakasz után a harmadik már megbicsaklás. Pedig mily biztos a hangvétele:

Tavaszkerekedik,
bimbó tüzesedik,
jázminfával fényes
agancs verekedik,
csodafiú-szarvas
nekitülekedik,
nekitülekedik...

A versek e sorába tartozik a Poklok tinója is, árulkodó jegyeivel, s ezeket egészíti ki az a pár vers, amelyben a költői merészségek kiragadták a népiesség szokványos formáiból. Az Ananypézn-térdű szeretőben az „Ananypézn-térdű szerető, muzsikás, lángsisakos...” ígéri a frissebb szemléletet, az Évszakokban pedig a tavasz barokkos képe kelt figyelmet:

Várok a tavaszra,
labda a melle,
tulipán a nyelve,
bimbózó zöld vesszővel
hajszol szerelembe...

A stilizálás felé is tapogatózik, s megírja a Zsoltárt, e pályaszakasz egyik teljes versét, ismét csak jelezve, hogy a népiesség sugallta közvetlenség és személyesség a kifejezés ún. egyenes vonalán, a „szerep” eltávolító játszása nélkül a költőiség elvesztését eredményezi, mintha csak azt akarná hirdetni, hogy a költő személye érdekléssel alig bír, hogy a modern versben egészen háttérbe szorulva a „látásnak” és a „világnak” kell helyét átengednie. A stilizálás poétikája nélkül, melyet még meg sem írtak, nehéz rendet látni a megoldási változatok e bokrában, de ha feltételesen is, a hangnak, a tónusnak és a vers-nemnek a válfajait különböztetjük meg, akkor a Zsoltárt az utóbbiba kell sorolnunk:

Égi fénynek örökös lakója,
arcod pozsgás nagy pünkösdirózsa.

Irgalomért hozzád menekedve,
rádcsapódom én, fekete lepke...

míg a Figyelmeztetés ritmikája ezt a verset a stilizált tónusúak közé utalja:

Ne mocskold a vizet
gunarunk, gunarunk,
ott iszik a Busa,
csontsovány szarvasunk...

A népiesből kinövő s a népiesség kiaknázására törekvő költészetet figyelhettünk Nagy László korai termésében. A modern vers igénye élt a költőben, ám a magyar költői hagyomány kiaknázható vonulatához alig tudott hozzáférközni: sem József Attila, sem Weöres Sándor eredményei vagy nem jutottak el hozzá, vagy azokban nem ismert arra, amit maga is keresett. A költői népiesség egyeduralma lezárta költői horizontját, s eszmélkedéseit visszafojtotta a nyilvánosság elé lépése, hiszen nemcsak a nyilvánossággal találta magát szemben, hanem az irodalompolitikával is, amely türelmetlenségével, dogmatizmusával fogadtatta el eszményeit és normáit, elsősorban a „fiatal magyar irodalommal”, amely a magyar társadalmi progresszió és demokrácia lendületének élményével lépett színre. Nagy László is a kreáció lehetőségét kereste, s a leírásra kapott csak bátorítást — az aktív költői viszony helyett a passzív, nem a szabadon futás, hanem a tolmácsolás lehetőségét. Költői problémái, ennek következtében, a negyvenes évek végén nem megoldódtak, hanem elmélyültek s lappangó parázsként izznak majd még egy évtizedig a versek mélyén.

IV.

A személyesség népiessége — ebben jelölhetjük a kezdő költő verseinek alapvető sajátosságát, s ha az e mögött lappangó és ható emberi helyzet után nyomozunk, akkor gyűjteményes kötetének legelső verséből vett idézettel jelezhetjük azt a magatartást, amely a versek javát, alkalmi költészetként, létrehozta ember és világ relációjában:

Bicskák felbömbölnek,
láncsal csörömpölnek,
szabad-e zokogni
egy szegény kölyöknek?

S nyomban, Az én szívem című versében, dalszerű megoldásban a még teljesebb változata is megvan:

Születtem, felnőttem
durva gaz-erdőben,
virág vagyok, attól félek,
csalán lesz belőlem.

Szaporodik évem
fényben, égdörgésben,
ecetért kell elcserelni
minden édességem.

A József Attila-i Tiszta szívvel jelezte élethelyzet és világhoz való viszonyulás újabb változata ez, a világfájdalomhoz való erős vonzódás jegyeivel. Egy „elégedetlen ifjú” panaszdalaiként kínálkoznak ezek az ifjúkori versek, amelyekben az önszemlélet és az önsajnálát keveredik s képezi így világszemléletének alapvető rétegét is, magába olvasztva az emberi elégedetlenséget, kielégítetlenséget egy társadalmi indulattá nőtt reakcióval egyetemben.

A versírás kényszere, a költővé avató ihlet fogalmazódik meg ezekben a képekben, a „miért a vers” gondolata, hiszen akkor, amikor meglátta magát egy addig meg nem nevezhető görcs szorításában, s megfogalmazta első kérdéseit, költői léte indokát is megtalálni vélte, s felfedezhette társadalmi helyzetét is. Élete egyneműségébe így bomlott ember és világ viszonyává, amelyből a versek születhettek, hiszen a világnak a tárgyi elemei, költői minősítést és értéket kapva, s az emberek egymás közötti kapcsolatai egyaránt egy rend részei lettek, mert a versekben megformált helyzet egyúttal a nézőpont szerepét is játszotta. Nem lesz véletlen, hogy a Tiszta szívvel-gondolatba öltözött alaphelyzet versek scrában tűnik fel ismételten, annak jelzéseként, hogy a világot s magát elsősorban csak ebből a szempontból tudja látni, múltját és jelenét értékelni és jövődjét elképzelni.

Kezdetben kategóriái általánosak és meghatározatlanok: hit és boldogság — mondja, közvetlen vágyait kifejezve, s ezeknek a vágyaknak ellentétékeként festi a maga „ecetesedő” sorsát, amelynek a szegénység a legáltalánosabb szava. Ezért a Tiszta szívvel-képzetet egy kamaszos világfájdalom hangjaival és képeivel dúsítva szólaltatja meg két síkon is.

Az egyik az önarcképszerű, magát festő költemények sorában mutatkozik meg, mint az Emlékezés régi viharra című versében:

Nyár volt, július, fehéren forrott a por,
lépegettem bánatos állatok mögött,
savanyú almák dudorították zsebeim,
szívemben nem éreztem semmi örömet...

A másik általánosabban, de bölcséleti igény nélkül jelzi a költői figyelem és élmény munkáját — érzelmi örvények felé mutatva:

Ha már nincsen semmim
ezen a világon,
bagoly huhogása
ne verje föl álmod.

(Könyörgés)

vagy:

Nem dalol a földön senkisé,
gyászpántlika leng a sziveken,
aranytorkom porral van teli,
szívemet a bánat elnyeli...

(Félelmes alkonyat)

Problemátikus az ilyen versek költőisége, mind a zsánerképszerű versekben, amelyek ebből a helyzetfestő dalokból nőttek ki, mind pedig a túlzásokba s utánérzésekbe ragadtató Én-versekben, a közvetlen személység példáiban:

Halott nékem az anya-öl,
az én szemeim ólomgombok,
fejemben megfagytak a gondok,
halvány az is, mi tündököl...

(Bánat és gyalázat)

Meglepő, hogy a felszíni jegyeket tudja csak meghódítani s versbe vinni, s nem találja meg élethelyzetének azt a sajátos vonását, amelyet költői többletként tudna kamatoztatni, s melyre költészetet lehetne építeni. A versekből áradó világfájdalmas pesszimizmus nyilván nem elég hajtóerő, különösen, ha egy meg-megbénuló képzelet a motorja a szemlélődésben, mintha iképzetében a verssel ez a kihívott világfájdalom olvadt volna össze, s ennek engedelmeskedve nem riad vissza a meszterkéeltségtől, az ál-világfájdalmak és szenvedések felhasználásától sem. A Húsz évet betöltve című verse jelezheti igen jellemzően, hogy Nagy László ifjúkori költészetében még milyen nagy az út a konkrét, versre ihlető élmény-mag s a verssé válás között, s azt is, milyen metamorfózisokon kell átmennie a versbe kerülő élményanyagnak, míg számára megénekelhetővé vált:

Országút porával
érkeztem a házhoz
ordasan leültem
anyám asztalához.

Fehér országúton
csak a szedret ettem,
magas déli fényben
attól émelyegtem.

Most fekszem a fűben,
diákságnak vége,
ettem, ittam, élek
nem tudom mivégre.

— — — — —

Húsz évet betöltve
irtam negyvenötben,
még a vadcseseresnye
piroslott fölöttem.

A „koholt kép” s a koholttá formált élet-pillanatok versei születnek meg tolla nyomán, még akkor is, amikor élete legreálisabbnak látszó mozzanatairól dalol. Nemcsak a képzelete zártsága, kurta lélegzete avatja a verseket ilyenekké, hanem az érzelmesre hangolt szemlélete is, ösztönössége az életjelenségek megítélése terén. A villanó, átvilágító, összefüggéseket kutató intellektus néma marad az ifjú Nagy László költészetében, s csak a szív-hangok hallatszanak a Tiszta szívvel-képzetet variálva — egyetlen termékenynek tűnő erét jelentve:

Árokiparton járok mindig,
billegőhöz csak ez illik.
Fáról sárga pénzek hullnak,
susognak szegény fiúnak.

Bolond bánat nem lök félre,
sárkánynak sem esek térdre,
jóságomban hatalom van,
háború a két karomban...

(Árokiparton járok mindig)

S még itt sem mentes a reminiszcenciáktól. József Attilá-s pl. a Tollam vásik címűben:

Tollam vásik,
tintám elfogy,
a hitem alászáll,
anyám rongya
engem gyászol
piros holdvilágnál...

Évekig tart küzdelme az „egyetlen élethelyzettel” és felfogása egyneműségével, az „emelkedettebb nézőpont” hiányával, s majd egy időre pártos költészete kínálja a válságból való kilábolás lehetőségét — anélkül persze, hogy valóságosan meg tudta volna oldani azokat. A versek, amelyekben önmagát festi, nemcsak variációi erre az egyetlen témára, hanem költői nekifutások is, birkózás, küzdelem e probléma végleges költői megfogalmazásáért, mert vele költőisége összes más kérdései is megoldást nyernének, levethetné kényszerből felvett pózait, elvethetné kölcsönzött kép- és érzés-rekvizitumait, s az a bizonyos általánosság, amely verseiben van, univerzálisabb vonatkozásokba öltözhetne, nevet találhatna a még titkokként előle bujkáló jelenségeknek. Jellemző azonban, hogy ez a költői küzdelem a legritkább esetben kap versihető szerepet: kisiklott kezéből a Csodafiú-szarvas mitológiai vonatkozás-képzete is, s elvélve bukkanunk olyan versrészletre, amelyben a Tiszta szívvel-gondolat ebbe az irányba mutatna. Árulkodóan ilyen pl. az Este van, csirreg a fogoly című:

Este van, csirreg a fogoly,
trónusom: kihült hangyaboly,

a báb és dajka szendereg,
elbújt a pezsegő sereg.
Este van, őszi van, szivemen
fölvirradnak a vak sebek.

— — — — —
Valaki viszi vígságom,
bajoktól vagyok búskomor,
láncoltattam az ég alá,
a világ mérges hangyaboly,
percei rajtam nyüzsögnek —
Este van, csirreg a fogoly.

Nagy László maga pesszimistának nevezte egykori beköszöntőjében ezeket a verseket: „Ezek a versek általában nagyon pesszimisták. Néha, amikor előveszem őket, csak mosolygok rajtuk. Néha azonban megértem magamat, belegondolok az akkori világba és csak ezért nem árgom őket a tűzbe. A verseket nem játékból, hanem a kínlődások nehézségeiben írtam...” Azonban nem pesszimizmusuk az érdekes ma már, hanem költői tanulságuk, a bennük megmutatkozó „küzdelem a verssel, a témával” motívuma, amely a világ költői meghódításának kérdése is volt.

A realitásokat leíró, részletezve elmondó s versként ezeket érzelmesen színező költői alapállása költőisége buzgását csökkentette, s legfeljebb félútig vitte el, s csak ritkán tudott a mitológia vagy az irodalmi stilizáció termékenyebb területeire hatolni. A realitások, melyek tulajdonképpeni erősségei lehetnek volna költészetének, ezért fogták le szárnyalását, húzták le verseit. Hiába kísért Nagy László verseiben a hétköznapi életének mitológiája, csak itt-ott közeledik ehhez a láttatási módhoz — éppen a fentiek miatt, mint a Fogaim közt fekete szipka címűben tette:

Parlagon éhes marhacsorda
rágja a torzsák ormosát,
kölyök a sárga tököt csórja,
tökfejet csinál, ostobát,
halottak estjén száz tóklámpa
rádvicsoritja fogsorát...

Az intenzitás, amely a versszak végén egy pillanatra felizzott, általában hiányzik képeiből, mint ahogy a belső szenvedély heve sem sajátja e versek legtöbbszörének. Statikus világot fest és maga sem mozdul ki a figyelő, tudomásul vevően konstatáló költői magatartásából. Az állandóság a jellemzője ekkoriban verseinek, az, ami nyomasztóan hat egész világára és elnyomja költőiségét is, s valóban nem több ez az ifjú költészet annál, amit egyik ismertetője így foglal össze: „Egy érzékeny, a benyomásokra fogékony lélek próbálkozik a maga — viszonylag szűk — tapasztalati világának poetizálásával, az érzékelésben és a közvetlen szemléletben számára adott környezet költői elsajátításával, meghódításával” (Fülöp László).

A „poetizálás kora” volt ez — pályájának egyik legproblematisabb szakaszaként. Igazi feladataira még ne mlett tehetség játéka és küsz-

ködései szólalnak meg a versekben, s vannak villanásai, amelyek valóban a „költőt” ígérik, s ezek a stilizálás és a mitológiai látás vonatkozásaiból születtek, azokból, amelyeknek tulajdonképpeni költői kamatoztatását csak az ötvenes évek második felében kezdte meg.

Ám, hogy eddig eljusson, még egy kitérő várta a negyvenes évek végén, s az ötvenes évek elején, késleltetve az amúgy is nehezen kibontakozó költőisége munkáját.

(Folytatása következik)